

DIE NGUNI EN SUIDER-AFRIKAANSE PRODUKSI

deur D.J. Bosman, Pri. Sci. Nat. (Veekunde) Kranskop, KwaZulu-Natal

Die Nguni speel sedert sy stigting in 1983 as formele ontwikkelende ras 'n belangrike rol in die Suider-Afrikaanse vleisbeesbedryf. Prestasietoets-inligting is reeds vanaf 1967 aangeteken - aan die begin waarskynlik by die verskillende Staatskuddes. Die Nguni Genootskap is tans die beesras by SA stamboek geregistreer met die derde grootste getal lede en aangetekende diere. Die Nguni word as 'n Sanga (*Bos taurus africanus*) geklassifiseer. Ander Suider-Afrikaanse suiwer Sanga rasse sluit in die Afrikaner, Pedi, Shangaan, Tswana (Botswana) en Tuli, Nkone, Shonas (Zimbabwe).

“
DIFFERENT ISN'T ALWAYS BETTER -
BUT BETTER IS ALWAYS DIFFERENT

ESTEELSELS

Gedurende 2015 was 33 vleisbeesrasse aangeteken in Suid-Afrika met die komposiete of saamgestelde rasse wat 38% van die rasse verteenwoordig. Die Nguni is een van die mees aangepaste rasse onder ekstensiewe toestande waar temperature 40°C kan bereik, dit vogtig is met weidings wat skraps is en etlike parasiete ‘n lastige probleem is, veral in Swaziland en KwaZulu-Natal. Dit is ‘n ras met ‘n gemaklike temperament en ‘n hoë reproduksietempo.

Die toekoms van die Nguni lê in sy vermoë om ‘n positiewe bydrae in die vleisbeesbedryf te lewer.

Dit impliseer dat telers kennis moet dra van die Suider-Afrikaanse produksiestelsels. Nguni-telers moet die bedryf verstaan en planne saamstel om in die bedryf ‘n gepaste bydrae te lewer.

RASSAMESTELLING VAN DIE VLEISBEESBEDRYF

Die bedryf verander met tyd. Dit is voordelig om die rassamestelling in Suid-Afrika te verstaan en tendense oor tyd waar te neem.

Die rastipes in Tabel 1 is soos volg saamgestel:

Indicus rasse: Brahman, Boran

Sanga rasse: Afrikaner, Ankole, Nguni, Tuli

Komposiete rasse: Afrigus, Afrisim, Beefmaster, Bonsmara, Braford, Brangus, Charbray, Drakensberger, Hugenoot, Pinzyl, Santa Gertruidis, Senepol, Simbra

Britse rasse: Angus, Dexter, Hereford, Red Poll, Shorthorn, Sussex

Maervleis rasse: Braunvieh, Charolais, Chianina, Gelbvieh, Limousin, Pinzgauer, Romagnola, Simmentaler, South Devon

Tabel 1: Rassamestelling volgens persentasie kuddes

RAS TIPE	GETAL RASSE		PERSENTASIE KUDDES				
	1980	2015	1980	1990	2000	2010	2015
Nguni	1	1	7	5	3	3	3
Indicus	1	2	7	5	7	6	6
Sanga	1	4	14	14	10	12	12
Komposiet	3	13	20	27	31	40	38
Brits	4	6	27	23	21	17	18
Maervleis	5	9	33	32	31	26	26
TOTAAL	15	34	4084	4007	2929	3307	3230

Bron: Stamboek, LNR, Breedplan, Jaarverslae

In 1980 was daar ses Nguni-kuddes in die prestasietoetsskema, waarskynlik Staatskuddes. Die getal het gegroei tot 289 lede met Nguni-kuddes in 2015. Tans in 2017 verskyn daar 250 telers op die ledelys. Dit is 'n betekenisvolle aantal kuddes. In Tabel 1 verskyn Nguni getalle ook by die Sanga- groepering.

Dit is verder duidelik dat die aangepaste Indicus-, Sanga- en Komposiete rasse toeneem het van 41% in 1980 na 56% in 2015. Indien aardverwarming 'n langtermyn werklikheid en nie 'n politieke speelbal is nie, sal hierdie groep rasse 'n groter wordende deel van die bedryf vorm.

Die rassamestelling volgens persentasie geregistreerde koeie word in Tabel 2 gegee. Die Nguni word as ras gelys en word ook bygetel by die Sanga-rastipe.

Tabel 2: Ras-samestelling volgens persentasie geregistreerde vroulike diere

	PERSENTASIE VROULIKE DIERE					
RASTIPE	1980	1990	2000	2010	2015	Kudde grootte
Nguni	1	2	4	11	8	125
Indicus	16	17	13	14	18	88
Sanga	15	9	9	14	12	132
Komposiete	35	51	52	53	56	192
Brits	14	8	9	7	8	85
Maervleis	19	15	17	12	12	83
TOTAAL	177424	278249	248674	276169	421617	131

Bron: Breedplan, LNR, Stamboek Jaarverslae

In Tabel 2 verskyn die Nguni ook by die Sanga groepering. Die kudde-grootte van die Nguni volgens geregistreerde vroulike diere in 2010 was 79 koeie per kudde. In 2015 was die getal kuddes 289, met 'n gemiddelde kudde-grootte van 125 koeie.

Die komposiete of saamgestelde groep rasse toon vanaf 2010 die mees betekenisvolle groei met 'n totaal van 80 628 (35%) vroulike diere na 'n totaal van 227 565 (56%) in 2015.

Gedurende 1980 was die Britse en maervleis groepering 33% van die Stoetbedryf. Gedurende 2015 was 20% van die Stoetbedryf verteenwoordigend van hierdie twee groepe. Die Stoetbedryf verskuif dus stelselmatig na die meer veld-aangepaste rasse wat steeds in die verskillende produksiestelsels 'n bydrae lewer. Indien die uitvoermark van gehalte vleissnitte 'n groter werklikheid word, sal dit die rassamestelling verder beïnvloed.

PRODUKSIESTELSLS

Die produksiestelsels in Afrika en die meeste ekstensiewe oorsese lande berus hoofsaaklik op osproduksie vanaf natuurlike of aangeplante weidings.

In die suidelike halfrond met 300 miljoen vleisbeeste is dit slegs Australië en Suid-Afrika wat 'n stewige voerkraal-produksiestelsel het. Brasilië het 'n voerkraal-bedryf wat stadig uitbrei, maar meeste beeste word vanaf hulle aangeplante weidings bemark. Die vleiskwaliteit is egter nie vergelykbaar met dié van Argentinië nie.

Die Suid-Afrikaanse vleisbeesbedryf het twee belangrike stelsels wat mekaar komplimenteer. Dit is die speenkalfproduksiestelsel wat hoofsaaklik bulletjies met speenouderdom aan die voerkrale voorsien. Hierdie stelsel het die voordeel van 'n vinniger omset en meer koeie wat op die veld aangehou kan word.

Dit het 'n betekenisvolle invloed sedert die sestiger jare op die rassamestelling gehad, omdat sekere rasse na speenouderdom beter presteer in 'n voerkraal-omgewing.

DIE SPEENKALFPRODUKSIESTELSEL (SKP)

Die koms van die voerkraalbedryf in die 1960's het die SKP 'n prominente plek in die kommersiële bedryf gegee. Hierdie teelkuddes gedy onder ekstensiewe weiveld-toestande.

Aanpasbaarheid speel dus 'n belangrike rol soos die verskuiwing van rastipes in Tabel 1 en 2 aandui, met die klem veral op reproduksie, melkproduksie, groeivermoë en temperament.

Die meeste koeie in kommersiële kuddes is kruisgeteel met 'n gemiddelde gewig van 475kg by speen-ouderdom en 'n medium raamgrootte, met 'n voordelige groeitempo, voerkraal-aanpasbaarheid en voeromset-vermoë wat die voerkraalbedryf vereis.

KAN DIE NGUNI IN SO 'N STELSEL PAS?

Die Nguni-koei weeg nader aan 400kg met voordelige aanpasbaarheids-eienskappe, 'n voordelige reproduksietempo en goeie moeder-eienskappe wat dus as moederlyn doeltreffend in hierdie stelsels kan inpas. Die laer volwasse gewig beteken die koeie het minder kos nodig en dus 'n laer onderhoudsbehoefte, kalfgemaklikheid (selfs van groter ras bulle) en meer koeie kan per oppervlakte aangehou word.

Die Nguni kan dus 'n belangrike rol speel as moederlyn in terminale kruisteling, waar al die nageslag met speenouderdom verkoop of self afgerond word.

Bulle van 'n ras met bespieroing en groeikrag kan as terminaalbul gebruik word. Terminaal beteken al sy bul- en versnageslag word verkoop en afgerond. Met meerbul-parings kan Nguni-bulle deel van die teelkudde uitmaak om Nguni-ervangingsverse te teel.

Die bedryf sal hierdie stelsel aanneem as dit toegepas en die produksie en ekonomiese voordele daarvan gedokumenteer en gedemonstreer word. **Kommersiële Nguni-telers wat diere weeg en ekonomiese syfers beskikbaar stel, sal vir die genootskap en die bemaking van die ras baie beteken.**

Die LNR-proewe by Groblersdal het getoon dat Charolais kruiskalwers slegs 34kg by geboorte geweeg het – die Nguni-koei het die vermoë om geboortegewig te beperk – en 232kg by speenouderdom, teenoor die Nguni se 193kg (20% voordeel). Voerkraalgroei was 1652g vir die kruiskalwers teenoor 1121g vir die Nguni (47.4% voordeel) en voeromsetverhouding van 6.36 teenoor 7.45 (17% voordeel). Hier is kwaliteit vleis bykomend beskikbaar sodat die voerkrale sulke kalwers sal opraap vir die uitvoermark.

VOERKRAAL-PRODUKSIESTELSEL

Suid-Afrika beskik oor 'n stewige voerkraal-produksiestelsel. Daar is 60 kommersiële voerkrale wat 'n kapasiteit van 420 000 diere en 'n jaarlikse deurvloei van 1.5miljoen diere het, met 'n omset van R10.7 biljoen. (Dave Ford, 2010). Die intensiewe afronding van beeste lewer beslis die grootste vermenigvuldiging van vleisproduksie binne 'n kort tydperk per sitting van sowat 110 dae. Volgens verslae kom sowat 80% van hoë gehalte vleis uit voerkrale. Voerkrale bespoedig die omset van diere deur speenkalwers van die plase weg te neem en binne 'n kort tydperk af te rond.

Beesgetalle het die afgelope 25 jaar op sowat 13 miljoen te staan gekom met die bevolking wat gegroei het van sowat 35 miljoen na die huidige sowat 55 miljoen. Dit beteken dat die produksie van beesvleis geïntensiveer moet word om aan 'n groeiende aanvraag te voldoen. Wild het tans 'n groter aanspraak op die natuurlike weiding as beeste. Gedurende 1960 was 600 000 wilde diere in Suid Afrika teenwoordig. Die getalle het toegeneem na sowat 20 miljoen wat heelwat meer as die 13 miljoen beeste is. Sal wild weer plek maak vir die produksie van vleis vanaf die veld? Dit is te betwyfel. Die bemaking van wildsvleis behalwe biltong en droë wors is nie sigbaar nie.

Die Nguni pas nie in by 'n intensiewe afrondings-produksiestelsel vanaf speenouderdom nie. Moontlik sal die Nguni as 'long weaners' beter presteer, omdat die raam ontwikkel het en meer plek beskikbaar is om vleis aan te pak.

Sekere kommersiële voerkrale het slagfasiliteite beskikbaar en begin toenemend die gesogte snitte van die karkas uitvoer om die voordeel van die wisselkoers-verskille gebruik te maak. Dit is slegs sekere rasse en kruise met goeie kwaliteit vleis wat voorkeur in so 'n stelsel vind. Die Nguni met die korrekte ras-kruise sal goeie kwaliteit vleis produseer en sal in so 'n stelsel aanvaarding vind.

“
**DON'T
WAIT FOR
OPPORTUNITY,
CREATE IT**”

Indien die Nguni en sy kommersiële telers 'n eie voerkraal kan oprig met innames wanneer dit gepas is, asook 'n korrekte rantsoen en goeie bemarkingskanaal, kan 'n stewige vastrap-plek in die produksieketting gevind word.

VELD-PRODUKSIESTELSEL

Beesvleis vanaf die veld geproduseer is in 'n mate vir menslike gebruik 'n gesonder opsie. Sulke vleis het gesonder omega 3- en 6-vetsure. Die werklike voordeel is dat die vleis smaakliker is. In Argentinië word jong beeste, wat meestal Angus en Hereford of hulle kruisings is, direk van die veld bemark. Die vleis is sag en sappig met 'n heerlike vleis-smaak. 'n Mens wil elke dag sulke vleis eet. Dit is die geheim van smaakvolle vleis. **Dit is met sulke vleis wat die hart van die verbruiker gewen word. Die Nguni het smaaklike, kwaliteit vleis. Dit is 'n opsie wat Nguni-telers kan ondersoek.**

In sekere dele van *Brasilië* word speenkalwers vanaf aangeplante weidings onder 'n spilpunt afgerond en bemark.

Hulle sal 300 speenkalwers op 100 ha met 'n spilpunt en lekke elke 90 – 120 dae afrond. In 'n relatief waterskaars land soos Suid-Afrika is so 'n opsie dalk nie moontlik nie.

In *Namibië* word beeste vanaf die veld vir die uitvoermark afgerond op 27 – 36 maande ouderdom en deur MEATCO geslag en bemark. Sowat 150 000 hoofsaaklik kruisgeteelde osse word jaarliks bemark. Plase wes van die Windhoek-Otjiwarongo teerpad word gebruik om beeste op die veld af te rond. Dit is 'n laer reënval-area met goeie gehalte soetveld. Oos van hierdie padgrens word kuddes aangehou vir die produksie van speenkalwers. Die beste snitte word na Europa uitgevoer. Soveel as 50% van die vleis word na Suid-Afrika uitgevoer. Woolworths maak gebruik hiervan om goeie gehalte vleis, vanaf die veld geproduseer, te verkoop.

Dit sal goeie beleid vir Nguni-telers wees om bulletjies op die veld of op 'n hoë ruvoer-rantsoen aan 'n groeitoets te onderwerp en die swakker groeiers en presteerders te slag.

Voeg ultrasoniese skandering by om die onderhuidse vet, marmering en oogspier oppervlakte te bepaal. Dit sal genotipes identifiseer wat goed groei op goeie ruvoer-rantsoene of veld en wat 'n beter spier-tot-been verhouding het. Variasie is teenwoordig. **Ontgin dit en gebruik die verskil om die ras op 'n ander vlak te plaas sonder om die gesogte eienskappe van die Nguni te benadeel.**

OPSOMMING

Suid-Afrika het nie die beesgetalle om genoeg beesvleis vir 'n groeiende bevolking te produseer nie. Wildboerdery beset vandag 'n groot deel van die natuurlike weidings (85% in Limpopo-provinsie byvoorbeeld) sodat die produksie van beesvleis 'n meer intensiewe benadering moet volg met sinvolle kruisteelstelsels om meer vleis te produseer. Verskillende bykomende produksiestelsels moet dus ondersoek word sodat meer koeie op die veld aangehou kan word met veral die bulletjies wat met verskillende, gepaste produksiestelsels afgerond kan word. Ondersoek die moontlikheid om 'n rolspeler in die **beesvleis-wêreldmark** te wees ten einde die wisselkoers-voordeel te benut met die uitvoer van gesogte Nguni-snitte. ■

